

בענין קבלת עדות וטבילת גר בלילה

הרשב"ם בב"ב קי"ד. ד"ה אפילו כתב וז"ל, "ומיהו בי"ד שהעידו בפניהם עדות בלילה עדות גמורה היא ויכולים לדון למחר ביום, אבל ראייה דידהו שרואין בלילה לא חשבינן כאילו הועד לפניהם בלילה, דכיוון דלא חזו בההיא שעתא לדינא ראייה דידהו אינה כשמיעה ממש שישמעו מפי עדים בלילה וכו'" ומשמע מדבריו דאעפ"י שלכתחילה אין לבי"ד לקבל עדות בלילה והטעם צ"ל משום דהוי כתחילת דין ותחילת דין ילפינן בסנהדרין לה: דהוי דוקא ביום, מכל מקום אם בדיעבד עברו וקבלו אפשר לגמור הדין עפ"י קבלת עדות זו.

והראשונים הקשו על הרשב"ם שתי קושיות. א. מהא דאמרינן בסנהדרין יא: אין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קדשוהו בלילה אינו מקודש ואמרינן התם דטעמא דילפינן קידוש החדש ממשפט מה משפט דוקא ביום אף קה"ח דוקא ביום.

ב. מחליצה, ששינוי ביבמות ק"ד. "חלצה בלילה חליצתה כשרה ור' אלעזר פוסל, ומקשינן בגמ' התם דפליגי אם חליצה כתחילת דין דמיא ולכן פסולה בלילה. או חליצה כגמ"ד ולכן כשרה בלילה, ולפי"ז עדות דהויא כתחילת דין צריכה להיות פסולה בלילה אפילו בדיעבד, עוד יש להבין בדברי הרשב"ם מה דחלק בין קבלת עדות בלילה לראיית הדיינים בלילה, דהרי הסברא של לא תהא שמיעה גדולה מראיה שייכת אף בלילה דהרי אם קבלו עדות בלילה דנים עפ"י קבלתם, ומשמע שיש עליהם שם בי"ד אף בלילה, א"כ שוב איכא למימר לא תהא שמיעה גדולה מראייה.

ומדברי הרשב"ם מוכח דאף דמדאורייתא תחילת דין ביום בדיעבד אם התחיל בלילה יכול לדון. משמע דיש לחלק בדין דאורייתא בין לכתחילה לדיעבד, והאחרונים האריכו בדבר זה אם שייך בדין דאורייתא לחלק בין לכתחילה לדיעבד (עיין תוס' פסחים יא. ד"ה 'קוצרין' וגיטין ג: ד"ה 'וכי' ומנחות לח. ד"ה 'אם' ונדה סו: ד"ה 'כל' ובאחרונים במקומות אלו). והיה נ"ל לומר דע"כ לא אמרינן הסברא דלא מחלקים בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד הוא דוקא אם לא מצינו באותו הדבר היתר, אבל אם באותו הדבר מצינו היתר במקו"א, בזה כו"ע מודים שבדאורייתא מחלקין בין לכתחילה לדיעבד. וביאור הדברים דהנה בדין מצינו שהגמ' אומרת דדוקא תחילת דין צריך להיות ביום אבל בגמ"ד כשר אף לכתחילה בלילה. ולפי"ז היה נראה דכיוון שבדין מצינו שיש היכי תימצי שכשר אף לכתחילה בלילה, שוב גם בתחילת דין מלכתחילה צריך להיות ביום אם עבר והתחיל את הדין בלילה כשר לכל הפחות בדיעבד.

וראייה לסברא זו מהא דאיתא ביבמות עט: אנוסת עצמו ומפותרת עצמו לא ישא ואם נשא נשוי, וכן שם ס. גבי בוגרת ומוכח עץ איתא דלא ישא ואם נשא נשוי, והטעם לזה מבואר שם בגמ', דכיוון דסופה להנות בוגרת ומוכח עץ ובעולה תחתיו. והתוס' בכתובות ל. ד"ה 'איכא' כתבו דהאיסור שלא ישא לכתחילה הוא מהתורה. ולכן קוראת הגמ' שם לבעולה, אינה ראויה לקיימה אע"ג דאם נשא נשוי ואינו חייב לגרשה, ולפי"ז הרי זה ממש כמו שאמרנו דהרי הגמ' ביבמות שם אומרת מ"ט דאם נשא נשוי מפני שסופה להיות תחתיו ואם זה קרה תחתיו זה מותר לכתחילה, ולכן אי אפשר לפסול בדיעבד אפילו אם היא בוגרת או מוכ"ע או בעולה כשאינה תחתיו אעפ"י שהאיסור הוא מדאורייתא.

עוד ראייה לסברתנו מהא דכתב המרדכי בשם ראב"ן בב"ק פ' הגזול בתרא סוף ס' קמ"ז דאם קבלו עדות שלא בפני בע"ד אפילו שלא במקום אונס כשר בדיעבד ודנין על

פיה, וראייתו מהא דאיתא שם בגמ' קיב: דבמקום אונס מקבלים עדות שלא בפני בע"ד. אפילו לכתחילה. א"כ אי אפשר לומר שאם קבלו שלא בפניו לא יועיל אפילו בדיעבד. ודאם בדיעבד לא היה מועיל אי אפשר היה לקבל עדות שלא בפניו אפילו במקום אונס. ולכאורה קשה לדבריו דהרי הדין שאין מקבלים עדות אלא בפני בע"ד ילפינן שם מקרא דוהויעד בבעליו והוא דין דאורייתא. ואין לומר דהא דבעינן בד"מ בפני בע"ד הוא מדרבנן וכמו שכתב הרשב"א בחידושיין בב"ק שם. וכן הקשה הב"י בס' כח על הראב"ן, דכל הדין שאין מקבלין שלא בפני בע"ד הוא רק מדרבנן, דע"כ דהראב"ן לא ס"ל סברא זו, אלא הוא ס"ל דזה דין דאורייתא דאם נאמר דהוא דין דרבנן מה ראייה הביא ראב"ן דאיכא למימר דרבנן תקנו דמקום אונס יועיל שלא בפניו ושלא במקום אונס תקנו דלא יועיל, אלא ע"כ דמדמוכיה מזה על זה ע"כ דשניהם מדאורייתא ולא תלוי בתיוקן חכמים, וא"כ מהיכתי תיתי לחלק בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד, אלא ע"כ כמו שאמרנו כיוון שיש שם היכי תימצוי שמותר אפילו לכתחילה, שוב דין זה הותר מכללו, וגם במקום שאסור לכתחילה בדיעבד מועיל.

והנה הגמ' בסנהדרין לד: אומרת דמביום הנחילו ילפינן שדין צ"ל ביום, ומושפטו את העם בכל עת שמעינן שכשר בלילה. ומתרצת דהא בתחילת דין דבעינן דוקא ביום הא בגמ"ד. והפירוש שברור דתחילת דין צ"ל ביום אבל לגמור אפשר גם בלילה. וכ"ז רק במקום שיש תחילה וגמ', אבל במקום שאין שניהם אלא רק אחד מהם ברור שצ"ל ביום, דלגבי דין זה, זה ודאי תחילת דין. ובזה נראה לישב קושיות הראשונים, ונקדים דברי הגמ' בר"ה כה: "וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירות עדים כלל, איצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקודש בלילה מידי דהוה ארינו ממונת דתנן דיני ממונת דנין ביום וגומרים בלילה הכי נמי מקדשין בלילה קמ"ל וכ"ו עיי"ש. ולכאורה צ"ע מדוע באמת לא נימא הכי, והיה נ"ל לתרץ ואח"ז מצאתי שגם באו"ש הסביר כן את דברי הגמ'. על פי מה דאיתא בר"ה כה. אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידיים אתם אפילו מוטעין, ומבואר בזה שאם עברו ב"ד וקדשו את החודש אפילו במזיד שלא כפי שהעידו העדים החודש מקודש, ומכיון שכך החלק המעבב במשפט של קידוש החודש הוא רק אמירת הבי"ד מקודש מקודש, ואין הודעת עדים צורך לקידוש הבי"ד ולכן לא שייך שנאמר דתיהוי חקירת עדים כתחילת דין, דאין חקירת העדים חלק הכרחי בדין קה"ח ורק הגמ"ד מעבב, ולפי"ז הגמ"ד הוא גם ההתחלה ומוכרח לדחות ביום. ולפי"ז מושב שפיר מה שהקשו הראשונים מהגמ' בסנהדרין, דבקידוש החודש אין לעולם היכי תימצו שדיעו בו בלילה כיוון שרק אמירת הבי"ד היא הדין בו, ושוב כיוון שלא מציעו שהותר בו לכתחילה בלילה, אף בדיעבד מעבב ואין קידושן קידוש. ומה שהקשו מחלצה נראה לישב דהנה במשנה ביבמות קד: דעת ר"ע שחלצה בלבד מעבבת ואם לא קראה חלצתה כשרה עיי"ש, וכן פסק להלכה הרמב"ם עין פ"ד מיבום ד"ב. ולפי"ז מבואר המחלוקת שם קד. לגבי חלצה בלילה דהגמ' אומרת "מר סבר חלצה כתחילת דין דמיא ומר סבר חלצה כגמר דין דמיא" ונראה דמחלוקתם אם קריאה מעבב או לא. דהו"ט בסוטה לג. ד"ה ור"י כתבו, דר"י ס"ל דאף קריאה מעבב ופליג על ר"ע ור"א ביבמות שם, ולפי"ז א"ש דר"י דקריאה מעבבת הוי קריאה תחילת דין וחלצה, כגמ"ד וכשרה בלילה. אבל ר"ע דס"ל דקריאה לא מעבב א"כ הוי חלצה בתחילת דין, וברקקה מבואר שם דר"ע ס"ל דגם לא מעבב וכן פס' הרמב"ם, א"כ אין בחלצה גמ"ד כלל ולא מצאנו בדין חלצה מה שהותר לכתחילה בלילה וא"כ אף בדיעבד אם חלצה בלילה פטול.

ובזה יש לישב מה שקשה מאי שנא קבלת עדות בלילה מראיית הדיינים בלילה. ונראה עפ"י דברי הרשב"א בר"ה כה: דהקשה בגמ' דר"ה דהבאנו לעיל לגבי הא דאמרו מהו

דתימא ליהוי חקירת העדים כתחילת דין, וז"ל: "קשיא לי, ואי משום הא נמי לא איצטריך דהא מרישא נמי שמעת מינה דאי סלקא דעתך הכין ליהוי נמי ראיית בייד כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין אלמא מדקתני הרי זה מעובר ש"מ דלא. וי"ל דאלו מרישא הוא דכיוון דעל פי ראייה הן מקדשין בשעה שאומרים מקודש הוי כתחלתו וכגמרו באותה שעה ומשום הכי אי אפשר שלא לעברו, אבל בשנחקרו העדים וכשהן מקדשין עכשיו על ידי חקירת העדים שהיתה ביום הן מקדשין אימא שפיר דמי קמ"ל" עב"ל. ומבואר בדבריו דכשדנין עפ"י ראיית הבייד הוי הגמ"ד תחילתו וגמרו של דין ואין זה ככל דין שיש התחלה וסוף, וא"כ כשדנין עפ"י ראייה אין גמ"ד שהותר לכתחילה בלילה ושוב אף תחילת דין פסול אף בדיעבד בלילה. ולכן עפ"י ראיית לילה לא יכולים לדרן. ועוד יותר י"ל דמבואר ברשב"א דאין הדין מתחיל כלל בראייתם, אלא ראייתם הוי הכשר שיוכלו אח"כ להתחיל ולגמור לדרן על פיה, וממילא לא שייך לומר שבראייתם בלילה כבר התחיל הדין ושוב יוכלו לגמור, דשם אפילו התחלת דין אין עדיין.

ונבוא עתה להסביר את דברי הירושלמי בסנהדרין פ"ד ה"ה שהביאו הראשונים כאן כראייה לדעת הרשב"ם, וז"ל להסביר דברי הירושלמי על פי מה שהגיהו בו התוס' והרא"ש ביבמות קד. וז"ל לפי דבריהם: "מנין שאם טעו ודנו בלילה שדינן דין ת"ל ושפטו את העם בכל עת, ואית קרא לשעבר, אלא מנין שגומרים בלילה ת"ל ושפטו את העם בכל עת, אמר הא אמירה" ונראה דשאלת הירושלמי אית קרא לשעבר אינה על עצם הדין, דבעצם הדין גם המקשה מודה שבדיעבד מועיל תחילת דין בלילה, דהירושלמי שואל זאת בפשיטות מנין שאם דנו שדינן דין, ועוד שהי"ל להקשות על עצם הדין וכי אם דנו בלילה דינן דין, אלא שהירושלמי מקשה על מה שלמדנו מפסוק, וכי הפסוק מדבר על דיעבד שאם עברו ודנו בלילה וכעין זה מצינו ביבמות עת. דאי לא כתיב קרא עיי"ש, ועיין ערכין יא. תוד"ה מנין ורשב"א גיטין צ. דכתבו דהתורה לא כותבת פסוק על דיעבד. ועי"ז ממשיך הירושלמי ואומר אלא מנין שגומרים בלילה ומתריך דילפינן ליה מושפטו, ומסיים הירושלמי אמר הא אמירה, פירוש שזה ראייה גם לשאלתו הראשונה של הירושלמי כיוון שלכתחילה גמ"ד בלילה ובזה מיירי קרא, שוב בדיעבד מועיל תחילת דין בלילה וזו ראייה.

ובזבחים טז. איתא דיושב פסול לעדות והוא מדאורייתא כדמוכח שם בגמ' ועיי"ש בתוד"ה מה ליושב שכתבו דאעפ"י שהוא פסול מדאורייתא מ"מ בדיעבד אין לחוש ואפשר לדרן עפ"י עדות דיושב, והוכיחו כן מירושלמי פרק ד' מיתות וכן דעת רוב הראשונים בשבועות ל' לחלק בעדות יושב בין לכתחילה לדיעבד. ולכאורה צריך ביאור מהיכי תיתי לחלק ולפי דברינו א"ש דהרי בשבועות ל': מבואר דכל מה דבעינן עמידה היינו דוקא בגמ"ד אבל בשעת משא ומתן יכול להיות בישיבה והעדאת עדים היא כגמ"ד, וא"כ כיוון דבשעת משא ומתן יכולים להושיב לכתחילה א"כ בהעדאת עדים מועיל בדיעבד.

והיה נ"ל להביא ראייה לדעת רשב"ם דביבמות מו" איתא דאין מטבילין גר בלילה ומבואר שם בתוס' דטעמא משום דכתיב ביה משפט והוי כדין שאינו אלא ביום. ושם מה: איתא "דעבדיה דרבי חייא בר אמי אטבליה להאי עובדת כוכבים לשם אנתא ואמר רב יוסף יכולנא לאכשורי בה כרב אסי דאמר מי לא טבלה לנדוה" ומשמע דטבילת נידתה מועילה לה לגירות, וצ"ע דהלא טבילת נדה אינה אלא בלילה עיין שבת קכא. ואם כן איך טבילה דלילה תועיל לגירות, ועיי"ש בתוס' שנדחקו בזה, וע"כ דמכאן ראייה לרשב"ם דאף דלכתחילה אין מתחילים בדין בלילה אם התחילו בדיעבד דינן דין, וה"נ בגר דילפינן מדין אעפ"י שלכתחילה אין מטבילין בלילה בדיעבד אם הטבילו עלתה לו טבילה.

אמנם דין זה של גר שהטבילוהו בלילה אם מועילה הטבילה, היא מחלוקת גדולה בין

הראשונים דהרמב"ם בה' איסו"ב פי"ג ה"ו כתב, "וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך ביד אין מטבילין אותו וכו' ולא בלילה ואם הטבילהו הרי זה גר". פירוש בדיעבד מועיל והרמב"ן ביבמות מו: הקשה מסוגיין דאם דנו בלילה אין דינם דין ולכן פסק שאף בדיעבד לא מועילה הטבילה, והריטב"א שם כתב ג"כ בפשיטות כדעת הרמב"ן. והרשב"א הכריע בדעת הרמב"ם וכתב "ונראה דלכתחילה קאמר דטבילה כגמ"ד דמי כיוון שכבר קיבל ומל, דאי לא, כיוון דקאמר ש"מ גר צריך שלשה פשיטא דצריך טבילה ביום ואם טבל בלילה לא עלתה לו טבילה דהא שלשה מדכתיבה ביה משפט נפקא לן, אלא דמשום דטבילה כגמ"ד איצטריך לאשמועינן דלכתחילה צריך ביום". וכן כתב המ"מ בטעם הרמב"ם משום שטבילה כגמ"ד דמיא.

ולפי"ז יש ראייה לדעת הרמב"ם מסוגית הגמ' בדף מה: אמנם הרמב"ם לא פירש את סוגיית הגמ' כמו שפירשנו, עיין פי"ג מה' איסו"ב ה"ט דפירש דאם ראינו גר וגיוורת נוהגים בדרכי ישראל הרי הם בחוקת גרי צדק ובכל אופן אין משיאין אותם עד שיבואו עדים או שיטבלו בפנינו עיי"ש, והטעם דלא פירש כמו שאמרנו משום קושית התוס' שם שהקשה דבענין ג' בטבילה ולכן ברור לרמב"ם שטבילת קרי או נדה דלא היו שם ג' לא יועילו, ועיין ברמב"ן ביבמות שם דהביא שיטת הרמב"ם ופליג עליה והסביר בגמ' שם בטבילת הנדה והקרי יעלו לו לשם גירות. (ועיין ביו"ד ס' רס"ח בט"ז סק"ח דנחלקו הט"ז והב"ח בהסבר דברי הגמ' בשתי סברות אלו ולא כתבו שזו מחלוקת קדומה) מ"מ לדברי הרמב"ן לשיטתו קשה מסוגיא זו דלא מצאתי ישוב לדבריו. (ואולי ס"ל כדעת האגור הובא בש"ך יו"ד ס' קצ"ז סק"ז דכתב דהמנהג באשכנז לטבול סמוך לחשיכה ולכן תועיל הטבילה וצ"ע).

ויש לדון בדברי הרשב"א והמ"מ דטבילה הוי כגמ"ד, דלכאורה הניחא בגר שיש מילה וטבילה, מילה היא תחילת דין וטבילה גמ"ד, אבל בגירות שיש רק טבילה ואין מילה במה הוי תחילת דין, והנה הרשב"א דקדק בלשונו דכתב כיוון דכבר קיבל ומל לכן הוי טבילה כגמ"ד, פירוש קיבל מצוות ומל, וכן כתב בתוס' הרא"ש ביבמות מה: דקבלת מצוות הוי כתחילת דין, והרשב"א והרא"ש לשיטתם בב"ב שתחילת דין אפילו בדיעבד פסול בלילה ומוכרחים לומר שהקבלת מצוות הוי תחילת דין והטבילה גמ"ד ולכן כשר בלילה.

אמנם בגוף הדין דבגר בעינן קבלת מצוות יש לי הרהורי דברים מה גדרו, דהנה ברין עצם מעשה הגירות ילפינן בכריתות ט. "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה טבילה והוצאת דמים אף הם לא יכנסו אלא במילה טבילה והוצאת דמים" ודין קבלת מצוות לא הוזכר שם כלל. וכן ברמב"ם בה' איסו"ב פי"ג ה"ד כתב: "ולכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והוצאת קרבן וכו'" עיי"ש. ומבואר מדבריו דאין זה חלק מהגירות אלא תנאי לגירות דכשיקבל עליו עול תורה או יעשה את מעשה הגירות ויתגייר. והנה זה ודאי דאם לא קיבל עליו מצוות כלל הרי זה כטובל ושרץ בידו ולא חלה גירותו, ועיין בתשובות חמדת שלמה ס' כ"ט שכתב דודאי קבלת מצוות מעכבת אבל הודעת מצוות לא מעכבת. אמנם אם בשעת הגירות לא היתה קבלת מצוות ורק אח"כ קיבל, צ"ע מה דינו.

והנה בבכורות ל: איתא "הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, עכו"ם שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, ריב"ז אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים" ולכאורה יש לדון בפירוש הדברים דאין מקבלין אותו, האם הכוונה שלא מזדקקין לו לגיירו כיון שלא קיבל כל הדברים אבל אם קבלוהו וגיירוהו גיורן גיור, וכן נראה לכאורה מדברי ריב"ז דאמר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים וכתב רש"י שם חומרא מדרבנן, ולא נראה דאם קיבל עליו כל דיני תורה דמדאורייתא יש קבלת מצוות גמורה ורק דבר אחד מדברי סופרים לא קיבל, דבכה"ג גירותו לא

תועיל. ואם נאמר שפירוש אין מקבלין אותו. דאף אם עברו וקיבלוהו אין גירותו גירות כיוון שלא היתה קבלת מצוות, (ובדברי ריב"ז נאמר שכיוון שלא קיבל עליו אחד מדברי סופרים עובר על לא תסור מדאורייתא וכדעת הרמב"ם בספר המצוות שורש א'). קשה ממעשה דהלל בשבת לא. דההוא דאתא לקמיה דהלל ואמר לו גיירני על מנת שתשימני כ"ג, גייריה ולמדו תורה עד שהודה שאין הוא ראוי להיות כ"ג עיי"ש, ולכאורה צ"ע איך גיירו הרי לא קיבל עליו מצוה זו שאין זר יכול להיות כ"ג ואין קבלת מצוות, ואף לפמש"כ התוס' ביבמות כד: ד"ה לא, דבטוח היה דסופו לעשות לשם שמים, בכל אופן אי נימא דאין מקבלין אותו היינו לעיכובא, מה מועילה ידיעתו של הלל, הרי עדיין אין קבלת מצוות, ואולי בזה נחלקו שמאי והלל שם, דשמאי סבר דקבלת מצוות בתחילה הינו לעיכובא ולכן לא קבלו, והלל סבר שהוא דין של לכתחילה וכיוון שידע שסופו לקבל לשם שמים לכן קבלו (מיהו לפי דברי המהרש"א בח"א בשבת שם לק"מ, אמנם דבריו דחוקים בפשט הגמ').

עוד יש לעורר בזה מהא דאיתא בשבת סח. גר שנתגייר בין הנכרים וכתבו שם בתוס' "בפני ג' ולא הודיעוהו מצות שבת" וכיוון שלא הודיעוהו שוב לא קיבל עליו מצות שבת, ואין קבלת מצוות, אמנם י"ל דקבלת מצוות מספיק מה שהוא אומר שהיא מסכים לקבל המצוות אף שאינו יודע אותם בפרוטרוט, ושאינו התם בבכורות שידע המצוה ולא רצה לקבלה, אמנם לגבי מצות שבת עדיין אני מסתפק, דבמצות שבת יש חילוק מהותי בין ישראל לעכו"ם דהרי ישראל מחויבים לשבות ואילו עכו"ם ששבת חייב מיתה עיין סנהדרין נח וא"כ כל שלא הודיעוהו על מצות שבת הרי אינו יודע שחייב לשבות, ולא עוד אלא חושב שאסור לו לשבות וא"כ בשעת קבלת מצוות הוא במחשבתו עדיין שאסור לו לשבות, וע"ז אין קבלה סתמית כשבמחשבתו חושב הדיפך.

ובסנהדרין סח: בתוד"ה קטן בסופו כתבו, דבגר קטן שנתגייר מחוסר קבלת מצוות וכשגדל ולא מיחה היינו קבלת מצוות, ולכאורה אם נאמר שקבלת מצוות צריך להיות בתחילה מהיכי תיתי דבקטן שנתגייר יהיה הדין שונה ואף דבקטן לא שיק קבלת מצוות כיון דאינו בר חיובא, מכ"מ כיוון שסדר הגירות הוא קבלת מצוות, מילה, טבילה והרצ"ד מהיכי תיתי שיכול להיות גירות בסדר שונה, ואולי באמת עכו"ם קטן לא יוכלו לגייר, דהנה לגבי גר שנתגייר כשהוא מהול דעת הר"ח הובא בחידושי הרמב"ן שבת קלה. דאין גירותו מועילה לגבי עצמו כיוון שאי אפשר למולו, וכן הדין לדידיה בנכרת הגיד עיין בב"ח ביו"ד ס' רס"ח, ואף לדידן להלכה, שאנו פוסקים דלא כהר"ח עיין בטור שם ועיין תוס' יבמות מז: ד"ה רבי יוסי דבנכרת הגיד כיוון שאי אפשר למולו מתגייר בטבילה בלבד. שאני התם דלעולם לא יהיה שייך מילה בגר זה ולכן המילה אינה מעכבת, אבל בגר קטן שיוכל להיות אצלו קבלת מצוות לכשיגדל כו"ע יודו לסברת הר"ח שזה מעכב. ובשלמא אם גם בגדול יכול להיות שהסדר לא יעכב, דאם היה מילה טבילה והרצ"ד ואח"כ קבלת מצוות גם מועיל, גם בקטן אם יעשה כן יועיל אבל אם בגדול לא מועיל מהיכי תיתי שיועיל בקטן.

ומצאתי למהר"ם ביבמות כד: בתוך דבריו שכתב כן וז"ל: "ויש לישב דמתניתין גופה לא הוי קשה לו מידי דנוכל לומר דמתניתין ס"ל דדוקא לאותו האיש הנטען עליה אסורה לכתחילה דשמא נתגיירה בשבילו ולא היא גיורת גמורה, אבל אחר יכנוס משום דאף את"ל כשמתחילה כשנתגיירה לא נתגיירה לש"ש אלא בשביל אותו האיש הנטען עליה, מ"מ בסופה כשנשאת לאחר ואינה חוזרת לסורה השתא היא מתגיירת לש"ש ודוגמת זה כתבו התוס' ברב"ר שאח"ז "בטוח היה הלל שסופו לעשות לשם שמים וכו'", עיי"ש. ומבואר בדבריו כמו שכתבנו דלא מעכב קבלת המצוות בתחילה והטעם אי משום דהוא תנאי לגירות ולא חלק מחלקי הגירות, או שהסדר לא מעכב בגירות וכמו שמצאנו סברא זו ברמב"ן יבמות מז: דאף דלכתחילה מילה קודמת לטבילה, בדיעבד אם טבל ואח"כ מל מועיל.

ובזה יש להבין דעת הירושלמי, דהנה בגמ' דידן ביבמות מה: איתא דבין גר שנתגייר ובין גיורת שנתגיירה ולא טבלו בפנינו הם גרים. דאמרין מי לא טבל לקריו ומי לא טבלה לנדוטה, וכבר ביארנו דטבילת נרות היא בלילה ומשמע מהבבלי דטבילה בדיעבד מועילה בלילה אפילו בגיורת, אמנם בירושלמי משמע שמחלק בין גר לגיורת, דביבמות פ"ח ה"א איתא "ריב"ל היה בלדוקיא והוה תמן ר' יודן נשייא בעא מיקרוץ אמר ליה המתן ואנו מטבילין את הגיורת הזו למחר, ר"ז שאל לריב"נ למה, מפני כבוד זקן או מפני שאין מטבילין את הגיורת בלילה, אמר ליה משום שאין מטבילים את הגיורת בלילה, אתא עובדא קומי דר"י מהו להטביל את הגרים בלילה ולא הורר" ומבואר בירושלמי שפשטו דאין מטבילין את הגיורת בלילה ואח"ז שאלו מהו להטביל את הגרים דאף דגיורת אין מטבילין מה הדין בגרים. וע"ז לא הורו, פירוש כמו דאמרו בגמ' דידן ביבמות מו: דטבילת גר לכתחילה ביום, ומבואר בדברי הירושלמי שיש מקום לחלק בין גר לגיורת, וכן מבואר בירושלמי קידושין פ"ג ה"ב דאיתא שם "דתני בר קפרא גר שמל ולא טבל הרי זה כשר שאין גר שלא טבל לקריו וכו'" וזה כמו בגמ' דידן וקשה מדוע בר קפרא נקט רק גר ולתני נמי גיורת וכמו שאמרו בגמ' דמי לא טבלה לנדוטה, וע"כ דדוקא בגר הדין כן ולא בגיורת, וטעם הדבר צ"ל דהירושלמי סבר דקבלת מצוות היא רק תנאי לגירות ולכן בגיורת דכל דין הגירות הוא רק הטבילה וזה תחילת הדין לכן אין מטבילין בלילה, ואפילו בדיעבד אינו מועיל בין לשיטת כל הראשונים משום דתחילת דין לעולם אינו מועיל, בלילה ובין לשיטת הרשב"ם דכל מה דמועיל תחילת דין בדיעבד בלילה היינו כשיש סוף דין שמועיל לכתחילה, אבל בגיורת שאין סוף דין אף בדיעבד לא תועיל הטבילה בלילה.

ולדעת הרשב"ם צ"ל הא דגמ' דידן לא מחלקת בין גר לגיורת. דכיוון דכל טבילת גרים חדא היא ומצינו טבילת גר שהיא גמ"ד ומועלת בלילה שוב אף טבילת הגיורת תועיל ג"כ בלילה דכיוון דדין זה של גירות מצינו שהותר לכתחילה בלילה שוב אף טבילת גיורת תותר לכל הפחות בדיעבד, דאין כל סברא לומר דגיור גר וגיור גיורת הוי שני דינים נפרדים, משא"כ חליצה קדה"ח דאיכא למימר דהם דינים נפרדים ושונים מדיני ממונות שמתחילים ביום וגומרים בלילה. ובהוה יש לתת טעם מה שלכאורה קשה לדעת הרשב"א והרמב"ם דאם טבילה היא גמ"ד מדוע לכתחילה לצריכים לטבול ביום מ"ש מכל גמ"ד שמוותר לכתחילה לגמור בלילה. ולפמש"כ א"ש דודאי בגיורת שהטבילה היא גם תחילת דין, ודאי שלכתחילה צריך לטבול ביום ולכן לא פלוג רבנן ואמרו דבכל טבילת גרים בין גר בין גיורת יטבלו ביום. וע"ל דאם נימא כדעת הרמב"ן ביבמות מו: שבמילה וטבילה הסדר לא מעכב, ואם טבל ואח"כ מל ג"כ מועיל, א"כ לא תמיד תהא הטבילה גמ"ד ולכן אף שלכתחילה צריכים למול ואח"כ לטבול, לא פלוג רבנן וגזרו דתמיד תהיה הטבילה ביום, גזירה משום טבל ואח"כ מל. (ולדעת הרמב"ם שכתב דטבילה מועלת בלילה היה נ"ל ראייה נוספת דהרמב"ם בה' איסוב"ב פ"ג ה"ג כתב דמה דילפינן טבילת גרים מטבילת ישראל לפני מ"ת היינו מדכתיב וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, (וזה לכאורה דלא כמסקנת הגמ' ביבמות מו: עי"ש) ובשבת פו: הקשתה הגמ' על טבילה זו "ולייטבלי ביני שימשי וליקבלו ביני שימשי, ארי"ז לא מראש בסתר דיברתי" ופירוש, דהגמ' הקשתה דייטבלו בלילה ויקבלו תורה בלילה ותירצה שהקב"ה לא רצה לתת את התורה בלילה, ומשמע דעל טבילת לילה לא היה קשה לגמ' ואע"פ שטבילה זו היתה גם לשם גירות דממנו ילפינן לדורות וע"כ שמדאורייתא מועילה טבילת גירות אף בלילה).

ומה שנשאר עוד לברר לדעת הראשונים דכתבו דמילה הוי תחילת דין וטבילה גמ"ד, ולכאורה במה הוי המילה תחילת דין דהרי עדיין הוא גוי דהרי יכול לפרוש ולא לטבול, וכן הקשה בזכר יצחק ס"א, ובאמת לדעת הרשב"א לק"מ דאיהו כתב ביבמות עא. ד"ה

אלא דע"י מילה נקרא נכנס קצת בדת יהודית עיי"ש. וביאר דבריו דיש בגירות שני דברים הסרת הגיות והכנסה לקדושת ישראל והמילה היא הסרת הגיות, דמהות הגינם היא שהם ערלים עיין נדרים לא: שאפילו עכו"ם מהול נקרא ערל והטבילה היא קבלת הקדושה הישראלית, והרצ"ד היא קבלת קדושה עוד יותר גדולה שיוכל לאכול בקדשין עיין כריתות ח: (ומה"ט נ"ל דרוב הראשונים סוברים שמילה צריכה להיות דוקא לפני טבילה דאל"כ הוי טובל ושרץ בידו) ועיין ע"ז נו. דאיכא מ"ד דגר שמל ולא טבל ורקו ומדרסו טהור והטעם משום דטומאת העכו"ם כבר אין בו ועיין שו"ת רדב"ז ח"ג ס' תתקי"ז.

אמנם התוס' ביבמות מו: ד"ה כי כתבו דהוא גוי גמור גם אחרי המילה עיי"ש ולשיטתם קשה במה הוי תחילת דין. יו"ל לפי מש"כ בצ"פ במ"ת (עיי"ש דף מג ודף צ.) דגר שנתגייר ומל וטבל אחרי הטבילה חלה הגירות עליו למפרע משעה ראשונה. (ולפי דבריו ברור מה שהבאתי לעיל ראיות שמועילה קבלת מצוות אחרי הגירות וכשיקבל המצוות הוי גר מלמפרע) ולפי"ז א"ש דאחר שנגמרה הגירות התברר שמשעה ראשונה הוא כבר גר וא"כ היתה מילה וטבילה בישראל ומילה הוי תחילת דין וטבילה סופו. ולפי דברי הצ"פ יתבאר דברי רש"י התמוהים בפסחים פד. דכתב שם גבי מילה שלא בזמנה דלא דוחה יו"ט, כגון גר שנתגייר ותמה עליו בספר דבר אברהם ח"ב ס' כ"ה דמהיכי תיתי שתדחה יו"ט הלא היא רק הכשר להכנס אח"כ בדת ישראל ועכשיו אינה מצוה כלל, ועיי"ש שכתב ששאלה לרבנים מפורסמים ולא מצנו תשובה. ולפי דברי הצ"פ א"ש דלאחר שנגמרה הגירות הוי גר מלמפרע וא"כ המילה שלו לאחר מעשה, מתבררת דהיא ככל מילת ישראל ולכן הו"א שתדחה יו"ט.

ולפי מה שכתבנו בדברי הרשב"ם יהיו מובנים דברי התוס' בקידושין נד. ד"ה מועלין בחדתין, שכתבו שם דאם נגמרו השקלים החדשים חוזר לשקלים עתיקים, עיי"ש שכתבו שכשם שאם נגמרו השקלים חוזר לשיריים ה"נ אם נגמרו השיריים חוזר לשקלים עתיקים ושם חוזר לעתיקים אפילו לכתחילה, היינו כשם שאם כלו הקופות חוזר לכתחילה לשיריים ה"נ אם כלו השיריים חוזר לכתחילה לעתיקים ועיי"ש שהקשו על זה מהיכי תיתי הרי מדאורייתא בעינן תרומה חדשה כדאיתא בר"ה ז. עולת חודש בחדשו הבא מתרומה חדשה. ולי נראה דמר"ה שם הראיה. דאיתא שם "מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה" וצ"ע מדוע יצא כיוון שמדאורייתא צריך להביא מהחדש הרי אין חילוק בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד, אבל לפי מה שכתבנו א"ש כיוון דמצינו שאם הביא מן הישן יצא אף שיש מן החדש משמע דדיעבד מועיל, וזה לא מצינו שמועיל בדיעבד אלא אם יש היכי תימצי שהדבר מותר לכתחילה וע"כ שאם כלו הקופות והשיריים מותר להביא לכתחילה מן הישן.

וכן יש להבין בזה הא דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל עיין ב"מ נו. וצ"ע הרי מדאורייתא בעינן ט' וכהן כדי שישומו את הדבר ולא יהיה הפסד להקדש כמבואר בסנהדרין יד: ועין ב"מ שם בתוס' ד"ה ומה, ואיך יועיל החילול בדיעבד אפילו על ש"פ, והנראה ע"פ מה שאמרו בערכין בט. דהא דאמר שמואל דדוקא בדיעבד מחולל היינו בזמן ביהמ"ק אבל בזה"ז אפילו לכתחילה. ומבואר שם דטעם הדבר הוא מפני שיש בחילול ב' דינים דעצם ההקדש מתחלל על ש"פ אבל בגלל פסידא דהקדש צריך לחלל דוקא בשויו עיי"ש. ולפי מה שהסברנו א"ש דכיוון שבזה"ז מותר לחלל את ההקדש על ש"פ אפילו לכתחילה, בזמן המקדש מועיל עכ"פ בדיעבד אם עבר וחילל.